

בבית המשפט העליון

רע"ב 9837/03

בפני: כבוד השופט י' טירקל

המבקש: רחמים גרסיה

נגד

- המשיבים:
1. ועדת השחרורים בית הסוהר מעשיהו
 2. משטרת ישראל
 3. ועדת אלמ"ב המחוזית
 4. הרשות לשיקום האסיר
 5. היועץ המשפטי לממשלה

בקשת רשות ערעור על פסק דין בית המשפט המחוזי
בתל אביב-יפו בעע"א 2073/03 שניתן ביום 15.9.03
על ידי כבוד סגן הנשיא י' גרוס, והשופטות א' קובו ומ'
רובינשטיין

בשם המבקש: עו"ד אורי בן נתן

בשם משיבים מס' 2-5: עו"ד דני חורין

החלטה

1. המבקש מרצה עונש מאסר לתקופה של עשר שנים לריצוי בפועל – שתחילתו ביום 14.7.96- בגין עבירות של אינוס, מעשים מגונים בנסיבות מחמירות, שידול למעשה זנות וסחיטה באיומים. בתקופת מעצרו הורשע המבקש גם בתקיפת אשתו ובפציעתה ונגזר עליו עונש מאסר לתקופה של 90 ימים לריצוי בפועל. ביום 23.6.03 דחתה ועדת השחרורים את בקשתו של המבקש לשחררו על תנאי אחרי שנשא שני שלישים מתקופת המאסר. המבקש עתר לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו נגד החלטת ועדת השחרורים. בית המשפט המחוזי (כבוד השופטים י' גרוס, א' קובו ומ' רובינשטיין), בפסק דינו מיום 15.9.03, דחה את עתירתו.

המבקש מבקש להרשות לו לערער על פסק הדין. המשיבים השיבו על הבקשה.

2. הלכה פסוקה היא כי רשות ערעור בבקשות כאלה תינתן רק במקרים חריגים ומיוחדים, בהם מתעוררת שאלה משפטית כללית או ענין ציבורי חשוב (ראו, בין היתר, רע"ב 7/86 וייל נ' מדינת ישראל, תקדין עליון 86(1) 1134; רע"ב 393/97 סרסאוי נ' מדינת ישראל, תקדין עליון 97(3) 63; רע"ב 6901/98 זיאדה נ' שרות בתי הסוהר, תקדין עליון 99(1) 1347; בג"ץ 2096/98 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים – בית הסוהר "אשל", פ"ד נב(2) 324; רע"ב 9011/02 גולדנברג נ' מדינת ישראל, תקדין עליון 2003(1) 1566; רע"ב 8916/03 סיבוני נ' שירות בתי הסוהר (טרם פורסם); ד' בר-אופיר עתירות אסירים (2003) 89). לא מצאתי בבקשה שאלה משפטית או ענין ציבורי כאלה. די בכך כדי לדחותה. אולם, דינה להדחות גם מטעמים שלעצם הענין.

3. החלטתה של ועדת השחרורים שלא לשחרר אסיר על תנאי נבחנת לאורן של שתי הנחות יסוד: האחת - כי אין לו לאסיר זכות קנויה להשתחרר ממאסרו בתום ריצוי שני שלישים מתקופת המאסר; השניה - כי לוועדת השחרורים שיקול דעת כה רחב, עד ש"יהיה זה מקרה נדיר ביותר שבית-המשפט הזה ימצא לנחוץ להתערב בסמכותה" (דברי הנשיא אולשן בבג"ץ 239/59 דדון נ' ועדת השחרורים של נציבות בתי-הסוהר, פ"ד יג 2028, 2030. עוד ראו, בין היתר: בג"ץ 288/61 פלוני נ' ועדת השחרורים, פ"ד טו 2353; עבג"צ 1/82 ועדת השחרורים נ' אדרי, פ"ד לו(2) 109; בג"צ 287/82 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים, פ"ד לז(3) 264; עע"א 2/83 ועדת השחרורים נ' אסיאס, פ"ד לז(2) 688 (להלן – "ענין אסיאס"); עע"א 2/87 ועדת השחרורים נ' סויסה, פ"ד מא(2) 445; בג"ץ 4681/97 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים – גוש צפון, פ"ד נא(4) 679; בג"ץ 3959/99 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' הוועדה לעיון בעונש, פ"ד נג(3) 721; א' שרון שחרור מוקדם ממאסר (2003) 77, 153, 155). על שיקול הדעת הרחב של ועדת השחרורים ועל כך שאין זה מתפקידו של בית המשפט להחליף את שיקול דעתה בשיקול דעתו, נאמר גם כי: "דברים אלה יפים לבית המשפט המחוזי הדין בערעורו של אסיר על החלטת ועדת השחרורים, ויפים הם, על אחת כמה וכמה, לבית משפט זה בבואו לבחון בקשת רשות ערעור של אסיר שעניינו נדון בוועדת השחרורים ובבית המשפט המחוזי" (דברי המשנה לנשיא ש' לויין ברע"ב 4755/98 גרדאת נ' ועדת השחרורים, תקדין עליון 98(3) 43. עוד ראו, בין היתר: רע"ב 6965/98 חמארה נ' מדינת ישראל-ועדת השחרורים, תקדין עליון 98(4) 673; רע"ב 256/00 מסיקה נ' ועדת השחרורים, תקדין עליון 2000(1) 1006; רע"ב 1695/00 קלופוט נ' ועדת השחרורים, תקדין עליון 2001(3) 1556; רע"ב 4570/02 מחאמיד נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(5) 236; רע"ב 3703/03 ברודי נ' היועץ המשפטי לממשלה, תקדין עליון 2003(2) 2537; רע"ב 3532/03 חג'אג' מדינת ישראל, תקדין עליון 2003(2) 2218).

4. בעבר לא התווה המחוקק קווים שינחו את ועדת השחרורים בבואה להכריע אם ראוי אסיר לשחרור על תנאי, ואלה הותוו בהלכה הפסוקה (ראו, בין היתר, בג"ץ 281/61 שס טוב נ' ועדת השחרורים שלייד שירות בתי-הסוהר, פ"ד טו 2060; בג"ץ 281/66 פחמאוי נ' ועדת השחרורים של בתי-הסוהר, פ"ד כ(4) 121; בג"ץ 387/76 בן ציון נ' שר המשטרה, פ"ד לא(1) 484; רע"ב 6/82 ועדת השחרורים, מחנה מעשיהו נ' בן שטרית, פ"ד לז(3) 264; ענין אסיאס; בג"ץ 550/89 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים, פ"ד מג(2) 739; רע"ב 4466/95 קלינגברג נ' ועדת השחרורים, תקדין עליון 192(1) 96; בג"ץ 89/01 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ועדת השחרורים, בית הסוהר מעשיהו, פ"ד נה(2) 838 (להלן – "ענין שקולניק"); ש' קוארט "שחרור מוקדם של אסירים" עיוני משפט ב (תשל"ג) 323). על הצורך לגבש קריטריונים שימשו את ועדות השחרורים, יכניסו אחדות בעבודתן ויאפשרו ביקורת שיפוטית וציבורית, עמד בית משפט זה לא אחת (ראו, למשל, ענין אסיאס; ענין שקולניק). צורך זה התחזק עם חקיקתו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (דברי ההסבר להצעת חוק שחרור על-תנאי ממאסר, התשס"א-2001 (להלן – "הצעת החוק"), ה"ח 518). על רקע זה נחקק חוק שחרור על-תנאי ממאסר, התשס"א-2001 (להלן – "החוק"), שבסעיף 9 שבו, התווה את השיקולים שעל הוועדה לשקול. יצוין, כי השיקולים והנתונים שפורטו בסעיף אינם בגדר רשימה סגורה: "פירוט הנתונים והשיקולים אין בו כדי להקיף את כל המקרים והנסיבות שבהם בוצעו העבירות ואת מגוון התנהגויות האסירים והנסיבות האישיות שבהן נתונים האסירים. הוא בא להנחות את ועדת השחרורים ואינו מעיד על הגבלת שיקול דעתה. הוועדה רשאית לשקול שיקולים נוספים על פי הנסיבות המיוחדות של המקרה" (שרון, בספרו שחרור מוקדם ממאסר הנ"ל, בע' 156; ראו גם דברי ההסבר להצעת החוק).

5. שיקולים נוספים ומיוחדים - שכוננו בפסיקה "שיקולים של אינטרס הציבור" - עוגנו בסעיף 10 לחוק:

"10. שיקולים נוספים להחלטת הועדה

(א) במקרים בעלי חומרה ובנסיבות מיוחדות שבהם סברה הועדה כי שחרורו של האסיר על-תנאי יפגע במידה חמורה באמון הציבור במערכת המשפט, אכיפת החוק ובהרתעת הרבים, משנוצר יחס בלתי סביר בין חומרת העבירה, נסיבותיה והעונש שנגזר על האסיר לבין תקופת המאסר שיישא האסיר בפועל אם ישוחרר, רשאית הועדה להביא בחשבון גם נתונים אלה בהחלטתה, נוסף על הנתונים המפורטים בסעיף 9;

משקלם של הנתונים לפי סעיף קטן זה בהחלטת הוועדה
 יפחת ככל שיגדל החלק מעונש המאסר שהאסיר כבר
 נשא---".

כאמור בדברי ההסבר להצעת החוק, בא סעיף זה לעגן את דעת הרוב בענין
 שקולניק, לפיה במקרים חריגים רשאית ועדת השחרורים להתחשב גם ב"שיקולים של
 אינטרס הציבור" מלבד בחינת נסיבותיו האישיות של האסיר. אעיר כאן, כי דעת
 המיעוט באותה פרשה נראית לי מדעת הרוב. לדעתי, אין זה מן הצדק שאסיר –
 שנסיבותיו האישיות עושות אותו ראוי לשחרור – לא יזכה לכך משום חשש של "מה
 יאמרו הבריות" ו"מראית עין". שיקולים של אינטרס הציבור, שאינם נעוצים בעבריו
 עצמו או בנסיבות העבירה, הם, בעיני, "שיקולים חיצוניים", שניתן אף לכנותם
 "שיקולים זרים" לענין. יפים לכאן דברי השופט י' אנגלרד בענין שקולניק:

--- אין זה מתפקידה של הוועדה לשקול שיקולים של
 הרתעה כללית, דהיינו לשלול את שחרורו של אסיר
 ברישיון, שהודה ועזב ושוקם, רק בשל החשש כי אחרים
 ישמעו ולא יראו --- לטעמי, הפיכתה של אפשרות
 שחרורו ברישיון של אסיר להשגת מטרות חברתיות
 שאינן קשורות לאישיותו של האסיר היא פגיעה בכבוד
 האדם ובחירותו, זכויות המעוגנות כיום בחוק יסוד
 כזכויות חוקתיות. כי הרי משמעותם של שיקולי הרתעה
 כלליים היא כי היחיד משמש כתכלית בלבד למטרות
 המצויות מעבר לקיומו האוטונומי" (שם, בע' 875).

עוד נאמר - אמנם בהקשר אחר - כי:

"כך משותפת למשפט החוקתי ולמשפט הפלילי
 ההשקפה, הנסמכת על האוטונומיה של היחיד ועל כבוד
 האדם, בדבר היותו של הפרט יסוד החברה והסדר
 המשפטי, כמטרה לעצמו, וכמי שאין לנהוג בו כאובייקט
 או כאמצעי. מכאן מתבקשת מסקנה בסיסית, לפיה
 לעולם אין להטיל אחריות פלילית מעבר למידת אשמתו
 של העושה לשם השגת הרתעה" (מ' קרמניצר "עקרון
 האשמה" מחקרי משפט יג (תשנ"ו) 109, 110. ראו
 והשוו: ע"פ 6672,6693/03 קמינסקי נ' מדינת ישראל
 (טרם פורסם); ח' ה' כהן "ענישת 'צדק' – הרהורים
 שלאחר השפיטה" פלילים א (תש"ן) 9, 16).

אכן, משאמר המחוקק את דברו אין אנו רשאים להתעלם ממנו, אולם – לאור
 השקפתי הנזכרת – עלינו לפרש את הסעיף פירוש צר ומצמצם וליישמו רק במקרים
 חריגים ונדירים (על פרשנות מצמצמת של הוראת חוק מוקשה, ראו דברי השופט

(כתוארו אז) ח' כהן בע"פ 496/73 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד כח(1) 714; דברי בע"פ 3417/99 הר-שפי נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(2) 735, 804-812). גישה פרשנית מצמצמת זאת משתמעת גם מלשון הסעיף שבחוק: "במקרים בעלי חומרה ובנסיבות מיוחדות שבהם סברה הועדה כי שחרורו של האסיר על-תנאי יפגע במידה חמורה באמון הציבור במערכת המשפט, אכיפת החוק ובהרתעת הרבים, משנוצר יחס בלתי סביר בין חומרת העבירה, נסיבותיה והעונש שנגזר על האסיר לבין תקופת המאסר שיישא האסיר בפועל אם ישוחרר, רשאית הועדה להביא בחשבון גם נתונים אלה---" (ההדגשות שלי – י' ט'). גישה זאת עולה גם מהשוואת נוסחו של הסעיף שבחוק ונוסחו של הסעיף בהצעת החוק. כך הודגש בסעיף שבחוק כי שיקול זה יופעל רק "במקרים בעלי חומרה בנסיבות מיוחדות" ואילו בהצעת החוק דובר "במקרים מיוחדים". כמו כן, נכלל בחוק כשיקול מצטבר ענין היחס הבלתי סביר "בין חומרת העבירה, נסיבותיה והעונש שנגזר על האסיר לבין תקופת המאסר שיישא האסיר בפועל", ואילו בהצעת החוק הובא שיקול זה כשיקול נפרד ועצמאי. עוד הושמט מן החוק השיקול שנכלל בהצעת החוק "או באינטרס ציבורי חשוב אחר", שהיה בו כדי לפתוח פתח לפרשנות מרחיבה. זאת גם גישתם של בתי המשפט המחוזיים:

"הנימוק של פגיעה באמון הציבור הוא אכן נימוק המצוי בהוראות חוק שחרור על-תנאי ממאסר אלא שיש להתייחס לעיקרון זה בזהירות רבה ותוך שיקול מעמיק ויסודי. המונח 'אמון הציבור' איננו מילת קסם שניתן לנופף בה בכל מקרה ומקרה, דבר העלול לגמד את משמעות המונח הזה ולהביא לזילותו. כמובן שאין מדובר במונח שהוא אות מתה שלא ניתן להסתייע בה במקרים מתאימים, אולם יש לעשות זאת במקרים חמורים וראויים במיוחד ולא כדבר שבשגרה" (עע"א (ת"א) 1850/02 שטרנפלד נ' היועץ המשפטי לממשלה (טרם פורסם)).

ובדומה לכך: "התנאים המצטברים של סעיף 10 בדבר קיומם של מקרים חריגים ופגיעה חמורה מלמדנו שיש לצמצם עד מאוד את השימוש בסעיף זה ולהשאיר את יישום החריגים לחריגים באמת" (עע"א (ב"ש) 2148/02 שלו נ' ועדת השחרורים, תקדין מחוזי 2002(2) 5507. עוד ראו: עע"א (ב"ש) 2697/01 אסייג נ' ועדת השחרורים, תקדין מחוזי 2001(3) 7717; עע"א 1009/02 מדינת ישראל נ' יתח, תקדין מחוזי 2002(1) 829; עע"א (ת"א) 1258/02 ינאי נ' ועדת השחרורים (טרם פורסם); שרון, בספרו שחרור מוקדם ממאסר הנ"ל, בע' 158).

6. בסעיף 12 לחוק נקבעו הוראות מיוחדות שענינן אסירים הנושאים מאסר בשל עבירות מין או הלוקים בנפשם. כאן נקט המחוקק משנה זהירות בשל החשש שאסירים אלה יחזרו לסורם (דברי ההסבר להצעת החוק; רע"ב 10059/02 אטלאן נ' מדינת ישראל, תקדין עליון 2003(1) 1598). כך נקבע בסעיף 12(א) לחוק, כי ועדת השחרורים מוסמכת לשחרר אסיר כזה רק "לאחר שהוגשה לה חוות דעת לפיה האסיר אינו מסוכן לציבור, מאדם שהוסמך לענין זה על ידי שר הבריאות". חריג לכלל נקבע בסעיף 12(ב) לחוק ולפיו מוסמכת ועדת השחרורים לשחררו אפילו לא הוגשה חוות דעת כאמור, ובלבד שתנמק את החלטתה בטעמים מיוחדים שיירשמו ותקבע תנאים "שיבטיחו העדר סיכון" מן האסיר (לפרשנותו של סעיף זה ראו: רע"ב 10059/02 הנ"ל; דנג"ץ 2353/03 מדינת ישראל נ' אטלאן, תקדין עליון 2003(2) 3060; שרון, בספרו שחרור מוקדם ממאסר הנ"ל, בע' 131-132). יודגש, כי הנטל לשכנע את ועדת השחרורים "כי האסיר ראוי לשחרור וכי שחרורו אינו מסכן את שלום הציבור" (סעיף 3 לחוק) מוטל על שכמו של האסיר (ראו: רע"ב 8921/02 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים המיוחדת (טרם פורסם)).

7. האם הפעילה ועדת השחרורים את שיקול דעתה כדין?

ועדת השחרורים מצאה כי המבקש אינו ראוי לשחרור על תנאי משני טעמים עיקריים: הטעם הראשון הוא מהות העבירות וחומרתן; הטעם השני הוא "שזו הזדמנות ראויה ונאותה להביא בחשבון את הוראותיו של סעיף 10 לחוק". לשיטתי, דיינו בטעם הראשון. אכן, השיקולים החשובים שעל ועדת השחרורים לשקול הם, בין היתר, חומרת העבירה, נסיבות ביצועה, סוגה, היקפה ותוצאותיה, כאמור בסעיף 9(1) לחוק; ודברים אמורים במיוחד בעבירות מין, שמעצם טבען הן עבירות חמורות ביותר. בשחרורו של אסיר כזה על תנאי אין לנהוג כבענין של שגרה, אלא יש לשקול בזירות כל מקרה ומקרה באופן מיוחד, תוך הענקת משקל רב לחוות הדעת המקצועיות שניתנו עליו המתייחסות למצבו הנפשי, מידת מסוכנותו לציבור והצורך בטיפול נפשי אחרי השחרור (שרון, בספרו שחרור מוקדם ממאסר הנ"ל, בע' 162-166 והאסמכתאות שם).

על חומרת מעשיו של המבקש ראה בית המשפט המחוזי לנכון לומר, בגווזו

את דינו, כי:

"גם כהרכב שעבירות האינוס וכל עבירות המין הן לחם חוקו והוא שומע תיקים מסוג זה מעשה יום ביומו, כתב אישום מסוג כתב האישום הנוכחי הוא נדיר וכמעט שלא נתקלנו בשכמותו. אין מדובר רק במספר האישומים שמדובר בהם ובאורך התקופה שמדובר בה, אלא בעיקר ובמיוחד באופיים של המעשים. הנאשם 1 [המבקש – י' ט'] התעלל התעללות שכל מלים חיוורות לעומתה בנערה שאותה הכיר כאשר מלאו לה 15 ואשר שימשה שמרטפית לילדיו --- הרעיון כי הנאשם, לא זו בלבד שדאג לספק את יצריו המיניים במתלוננת, אלא 'השאל' אותה לאחרים, הוא רעיון כאמור שמעביר חלחלה --- קשה למצוא מלים לקולא באשר לנאשם זה".

כמו כן הוגשו לוועדת השחרורים חוות דעת מקצועיות לפי סעיפים 9(7) ו-12 לחוק, וחוות דעת אלה עומדות לחובתו. בחוות דעת של ועדת האלימות במשפחה הומלץ שלא לשחרר את המבקש על תנאי, משום ש"לא עשה שינוי משמעותי בעמדותיו. הוועדה סבורה כי עדיין קיימת מסוכנות של האסיר. הוועדה סבורה שיש צורך בתהליך טיפולי משמעותי בתחום האלימות. יש לנצל את יתרת המאסר לשם כך". בעקבות חוות דעת זאת הוצע למבקש להשתלב בתהליך טיפולי, אולם הוא סרב לכך, בנימוק שאינו זקוק לטיפול. עוד נאמר בחוות דעת של המרכז לבריאות הנפש בשירות בתי הסוהר כי:

"לא ניתן להתעלם מאישיותו ומהעובדה שלמשך כל חייו ניהל אורח חיים עברייני. הוא מאורגן ומשתף פעולה בתוך הכלא, אך קשה מאד להעריך אם יצליח לארגן את חייו באופן נורמטיבי אם ישוחרר ללא המשך טיפול וללא גבולות. להערכת הסיכוי לכך --- שיש לבנות לנהל אורח חיים עברייני הוא גבוה יחסית, לכן מומלץ לדחות את הדיון בנושא שחרורו המוקדם עד לקבלת תכנית שיקומית על ידי מומחה לטיפול באסירים משוחררים --- מאושרת ומפוקחת על ידי רש"א [הרשות לשיקום האסיר – י"ט] לאורך כל תקופת הרשיון".

8. העבירות שעבר המבקש, חומרתן, הרשעותיו הקודמות בעבירות אלימות וחוות הדעת המקצועיות שהוגשו עליו מלמדות על הסיכון הרב הנשקף ממנו לציבור ועל החשש כי יחזור לפעילותו העבריינית. אכן, חוות דעת מקצועיות אינן בגדר סוף פסוק ואינן מחייבות את ועדת השחרורים, אלא הן רק חלק מן הנתונים שעליה לשקול לצורך גיבוש החלטתה (רע"ב 216/99 דריהם נ' שירות בתי הסוהר, תקדין עליון 99(1) 7; רע"ב 10059/02 הנ"ל; רע"ב 1723/03 שוורץ נ' מדינת ישראל, תקדין עליון 2003(2) 598; דנג"ץ 2353/03 מדינת ישראל נ' אסלאן הנ"ל). אולם, המסוכנות היא שיקול מרכזי וראשון במעלה בהחלטתה של ועדת השחרורים אם ראוי אסיר לשחרור על תנאי

(ראו דב"כ ברע"ב 6299/01 ספראשווילי נ' היועץ המשפטי לממשלה, תקדין עליון 2001(3)1348. עוד ראו, בין היתר: ענין אסיאס הנ"ל; בג"ץ 2096/98 היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים – בית הסוהר "אשל", פ"ד נב(2) 324; בג"ץ 3439/99 מדינת ישראל נ' ועדת השחרורים – גוש דרום, תקדין עליון 99(2) 1114; בג"ץ 1920/00 גלאון נ' ועדת השחרורים, בית הסוהר מעשיהו, פ"ד נד(2) 313; רע"ב 9424/03 דהאמשה נ' מדינת ישראל – ועדת השחרורים (טרם פורסם)). לפיכך, צדקה ועדת השחרורים בהחליטה שהמבקש אינו ראוי לשחרור על תנאי. מכיוון שכך, פטור אנכי מלחוות דעה בשאלה אם היה מקום להשתית את ההחלטה גם על "שיקולים של אינטרס הציבור" לפי סעיף 10 לחוק.

9. הבקשה נדחית.

ניתנה היום, כ"ו בטבת תשס"ד (20.1.04).

ש ו פ ט